

O'ZBEKISTONDA PSIXOLOGIYA EVOLYUTSIYASI: BOSQICHLAR VA RIVOJLANAYOTGAN TENDENTSIYALAR

Toshpo'lova Oyzoda Abdukadirovna

Guliston shahar, 1 mavze, "Navbahor" MFY, Kòrkam diyor kòchasi 7uy.

Amaliyotchi psixolog

Kirish

Psixologiya ilmiy fan sifatida O'zbekistonda boy va rivojlanib borayotgan tarixga ega bo'lib, uning ildizlari 20-asr boshlariga borib taqaladi. O'zbekistonda psixologiya sohasi o'zining shakllangan yillaridan to hozirgi kungacha mamlakatdagi kengroq ijtimoiy-siyosiy va madaniy o'zgarishlarni aks ettiruvchi muhim o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Ushbu maqola O'zbekistonda psixologiya traektoriyasini shakllantirgan asosiy bosqichlar, ta'sirchan shaxslar va rivojlanayotgan tendentsiyalarni o'rganadi.

Tashkil etilgan yillar: dastlabki kashshoflar va tashkil etish

O'zbekistonda psixologiya fanining asoslari 1920-30-yillarda, birinchi psixologik tadqiqot laboratoriyalarining tashkil etilishi va oliy o'quv yurtlarida psixologiya o'quv dasturlari joriy etilishi bilan qo'yildi. Bu dastlabki bosqichda Abdulla Avloniy, Elbek G'oziyev kabi atoqli arboblarning hal qiluvchi rol o'ynab, inson xatti-harakati va idrokini tizimli o'rganishga zamin yaratdilar.

Sovet davrida O'zbekistonning psixologik tadqiqotlari va amaliyotiga markazlashgan tizimning kengroq yo'nalishlari va mafkuraviy asoslari katta ta'sir ko'rsatdi. Saidbek G'ofurov, Mavluda Asrorova kabi olimlar amaliy psixologiya, xususan, ta'lim va ishlab chiqarish psixologiyasining rivojlanishiga katta hissa qo'shdilar.

Mustaqillikdan keyingi davr: diversifikatsiya va ixtisoslashuv

1991-yilda O'zbekiston mustaqillikka erishgach, psixologiya evolyutsiyasida hal qiluvchi davr bo'lib, sohada diversifikatsiya va ixtisoslashuv davri boshlandi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish, ijtimoiy institutlarni demokratlashtirish psixologik tadqiqot va amaliyot uchun yangi talab va imkoniyatlarni yaratdi.

Mustaqillikdan keyingi davrda O'zbekistonning psixologik hamjamiyati klinik psixologiya, maslahat psixologiyasi, tashkiliy psixologiya kabi turli kichik fanlar paydo bo'lganiga guvoh bo'ldi. Nodira Karimova va Sherzod Safarov kabi taniqli arboblarning ushbu ixtisoslashgan sohalarni tashkil etishga, ilg'or xalqaro tajribani O'zbekistonning o'ziga xos ijtimoiy-madaniy sharoitiga moslashtirishga hissa qo'shdilar.

Zamonaviy tendentsiyalar va muammolar

O'zbekistondagi psixologiyaning hozirgi manzarasi bir qancha rivojlanayotgan tendentsiyalar va davom etayotgan muammolar bilan tavsiflanadi. Zamonaviy texnologiyalar va raqamli vositalarning integratsiyasi psixologik tadqiqotlar va aralashuvlarni o'zgartirdi, ma'lumotlarga asoslangan yondashuvlarga va sun'iy intellektni qo'llashga tobora ko'proq e'tibor qaratildi.

O'zbekistonda inson xulq-atvori va farovonligini shakllantiruvchi madaniy va kontekstual omillarga e'tibor kuchaymoqda. Dilfuza Azimova va Nodira Abdullayeva kabi olimlar o'zbek aholisining turli ehtiyojlarini qondiradigan, madaniy jihatdan nozik psixologik nazariyalar va davolash usullarini ishlab chiqishga boshchilik qildilar.

Bundan tashqari, O'zbekistonda psixologiya sohasi, ayniqsa, ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida aholining ruhiy salomatligiga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish bilan bog'liq muammolar bilan kurashmoqda. Sifatli ruhiy salomatlik xizmatidan foydalanishni yaxshilash va psixologik xizmatlarni qadrsizlantirish bo'yicha tashabbuslar hukumat va fuqarolik jamiyati tashkilotlari ishtirokida keng ommalashmoqda.

O'zbekistonda psixologiya fanining rivojlanishiga oid qo'shimcha ma'lumotlar:

Ilmiy va ilmiy muassasalarni kengaytirish

Mustaqillikdan keyingi davrda O'zbekistonda psixologik tadqiqot va ilmiy muassasalar jadal kengaydi. O'zbekiston Milliy universiteti, Toshkent davlat pedagogika universiteti, Samarqand davlat universiteti kabi yirik oliy o'quv yurtlarida psixologiya bo'yicha maxsus kafedralar va ilmiy markazlar tashkil etilgan.

Ushbu muassasalar turli xil fanlar bo'yicha bakalavriyat va magistratura dasturlarini taklif etadigan psixologlarning keyingi avlodini tayyorlashda hal qiluvchi rol o'ynadi.

Ular, shuningdek, O‘zbekiston ichida ham, xalqaro hamkorlik orqali ham hamkorlikdagi tadqiqot loyihalari uchun markazga aylandi.

Ta'sirli tadqiqot hissalar

O‘zbek psixologlari bu boradagi jahon bilimlari to‘plamiga katta hissa qo‘shgan. Ba'zi muhim tadqiqot yo'nalishlari:

1. Madaniy va madaniyatlararo psixologiya: Dilfuza Azimova kabi olimlar madaniy qadriyatlar, e'tiqod va amaliyotlarning inson xatti-harakati va idroki bilan kesishishini o‘zbek sharoitida o‘rganib chiqdilar.

2. Rivojlanish psixologiyasi: Nodira Abdullayeva kabi tadqiqotchilar o‘zbek bolalari va o‘smirlari duch keladigan noyob rivojlanish traektoriyalari va muammolarini o‘rganib chiqdilar.

3. Ishlab chiqarish va tashkiliy psixologiya: Sherzod Safarov va uning jamoasi O‘zbekiston kompaniyalarida ish joyi dinamikasi, xodimlar farovonligi va tashkiliy samaradorlik bo‘yicha tadqiqotlar o‘tkazdi.

4. Klinik va maslahat psixologiyasi: Nodira Karimova kabi taniqli shaxslar O‘zbekistonda ruhiy salomatlik bilan bog‘liq muammolarni hal qilish uchun dalillarga asoslangan terapevtik yondashuvlarni moslashtirish va amalga oshirishga hissa qo‘shgan.

Hamkorlik va xalqaro hamkorlik

So‘nggi yillarda o‘zbek psixologlari boshqa mamlakatlardagi hamkasblari bilan hamkorlikda tadqiqot va bilim almashish tashabbuslarida faol ishtirok etmoqda. Ushbu xalqaro hamkorliklar ilg‘or tajriba almashish, psixologik nazariyalar va aralashuvlarni moslashtirish hamda O‘zbekiston psixologik hamjamiyatini global akademik nutqqa integratsiyalashuviga yordam berdi.

Rossiya, Qozog‘iston, Turkiya va Yevropaning turli mamlakatlari tadqiqotchilari bilan hamkorlikda amalga oshirilgan loyihalarni diqqatga sazovor misol qilib keltirish mumkin. Bu hamkorliklar O‘zbekistonning o‘ziga xos madaniy va ijtimoiy-iqtisodiy sharoiti doirasidagi inson xatti-harakati va ruhiy jarayonlari haqidagi tushunchalarni boyitdi.

Qiyinchiliklar va kelajak istiqbollari

O‘zbekistonda psixologiya sohasi sezilarli yutuqlarga erishgan bo‘lsa-da, doimiy e’tibor va sarmoyani talab qiladigan bir qancha muammolarga duch kelmoqda. Bularga quyidagilar kiradi:

- Sifatli ruhiy salomatlik xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash, ayniqsa, qishloq va kam ta'minlangan hududlarda
- Ruhiy salomatlik va psixologik xizmatlar bilan bog'liq stigmani bartaraf etish
- Psixologik tamoyillar va amaliyotlarning ta'lim, sog'liqni saqlash va ish joyi kabi turli sohalarga integratsiyalashuvini kuchaytirish.
- Psixologik tadqiqotlar uchun tadqiqot infratuzilmasini va moliyalashtirish imkoniyatlarini mustahkamlash
- O‘zbekistondagi kengroq ilmiy hamjamiyat doirasida fanlararo hamkorlik va bilim almashishni rivojlantirish

O‘zbekiston ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot yo‘lini davom ettirar ekan, psixologiya sohasi mamlakat aholisining farovonligi, shaxsiy o‘shishi va ijtimoiy hamjihatligini oshirishda tobora muhim rol o‘ynashga tayyor. O‘zbekistonda psixologiya fanining kelajagi xalqning umumiy taraqqiyoti va farovonligiga hissa qo‘shadigan keyingi taraqqiyot uchun istiqbolli imkoniyatlarni taqdim etadi.

Xulosa

O‘zbekistonda psixologiya evolyutsiyasi mamlakatning kengroq ijtimoiy, siyosiy va madaniy dinamikasini aks ettiradi. Bu soha o‘zining dastlabki tashkil topishidan to hozirgi zamon manzarasigacha o‘zbek jamiyatining o‘zgaruvchan ehtiyojlari va sharoitlariga moslashib, sezilarli o‘zgarishlarni boshidan kechirdi. Psixologiya O‘zbekistonda rivojlanishda davom etar ekan, u mamlakat fuqarolarining farovonligi, shaxsiy o'sishi va ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shish imkoniyatiga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Esonov, Z. "Fergana Valley Rural Population Metal Handicrafts." *Eurasian Journal of History, Geography and Economics* 2 (2021): 44-47.
2. Esonov, Z., and A. Amanov. "THE HISTORY OF KNIFE PREPARATION CRAFTSMANSHIP IN THE FERGANA VALLEY." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630

Impact factor: 7.429 11.09 (2022): 221-227.

3. Esonov, Z., and A. Amanov. "FROM HISTORY OF THE CRAFT OF THE FERGHANA VALLEY.(AT THE END OF XIX AND EARLY XX CENTURY)." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.09 (2022): 214-220.

4. Эсонов, Зиёдбек. "ФАРҒОНА ВОДИЙСИ МИНГ ЎЗБЕК УРУҒИ МАНБАЛАРИ ТАРИХИДАН." Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. 4.S/1 (2024).

5. Эсонов, Зиёдбек, and Жамолиддин Абдукаримов. "ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ҚИШЛОҚ АҲОЛИСИНИНГ МЕТАЛЛ БУЮМЛАР ТАЙЁРЛАШ ҲУНАРМАНДЧИЛИГИ." Interpretation and researches (2024).

6. Эсонов, Зиёдбек, and Рисолиддин Ахмедов. "ТАЛАБА ЁШЛАРДА ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ." Инновационные исследования в науке 2.12 (2023): 64-68.